

Privacitat

Xavier Berenguer

Introducció

La repercussió que sobre el cos social tenen els grans avenços científics es fa difícil d'apreciar en el moment en què es produeixen, si més no per manca de perspectiva històrica. El que és clar és que l'avenç científic no és «neutral» i que el seu efecte depèn de la correlació de les forces socials del moment. Molts invents científics tarden anys o bé segles a ésser adoptats socialment, en funció de l'interès objectiu que la classe en el poder hi té. Així, per exemple, els grecs coneixien força bé la tecnologia del vapor, però la seva utilització no va traspasar certs àmbits singulars (el festiu, el religiós) i calgueren més de setze segles perquè uns altres protagonistes —la burgesia— en fés un ús productiu.

Pel que fa a la informàtica, quan als anys 40 i 50 es van posar en funcionament els primers ordinadors, les previsions eren que solament n'hi hauria algunes desenes a cada país industrialitzat cap a la darrera de segle. Avui es compten per desenes de milers, i no sembla fora de to l'afirmació que l'ordinador és l'invent més important del segle. Ens trobem doncs davant d'un producte científic pel qual els poders establerts avui dia han tingut, i tenen, un interès considerable en el seu desenvolupament i en el seu ús massiu.

Aquesta «no neutralitat» de l'ordinador és una premissa fonamental per a tota anàlisi de la seva transcendència social, i molt més imprescindible de contemplar quan es tracta de parlar de la seva repercussió en el terreny de les llibertats

individuals. La informació és a la base de tot poder i l'ordinador és actualment l'eina clau per a la manipulació d'aquesta informació.

El desenllaç de la lluita en favor d'una informàtica al servei de tota la comunitat marcarà de forma directa el grau de llibertat dels homes de les societats desenvolupades a les properes dècades. Aquesta lluita, a més, serà particularment important en aquesta dècada tot just iniciada.

1. Dels 60 fins ara

Les primeres alarmes sobre la possible incidència de l'ordinador sobre la vida privada individual es van donar als anys 60. La certa sensibilització pública aconseguida era basada més en la reavaluació de la llibertat feta pels diversos moviments socials de l'època que no en una constatació real d'aquest perill. Només és a la segona meitat d'aquesta dècada quan es pot parlar de boom informàtic i per tant de canvi real de l'agent del perill: del fitxer del buròcrata a l'arxiu automatitzat. El llibre de A. Westin, «Privacy and freedom», aparegut a Nova York el 1967 és ja un clàssic sobre la matèria que resumeix aquesta alarma.

Amb el veloç desenvolupament de la tecnologia, la sensibilització va creixer molt ràpidament. A la dècada dels 70, quan la taxa anual de creixement del nombre d'ordinadors a cada país no baixa del 20 %, tot el tema dels perills de la informàtica sobre la «privacitat» es consolida. El

	Gran Bretanya (White Paper) 1975	Alemanya (Data Prot. Act.) 1970 a l'estat de Hesse automàtic	EUA (Privacy Act) 1970	Suècia (Data Act) 1973
Ja és vigent	No			
Tipus de procés de dades	automàtic	automàtic	automàtic i manual	automàtic
És llei d'aplicació general o específica per a cada base de dades	específica	específica	general	específica
S'aplica als sectors públic o privat	ambdós	públic	públic	ambdós
Hi ha un «registre de bases de dades»	pendent de decisió	no	sí	no
El públic pot inspeccionar aquest registre	pendent de decisió	no	sí	no
Un individu pot inspeccionar les dades que li incumbeixen	sí	no	sí	sí
Pot criticar i recursar dades	sí	sí	sí	sí
Es registren aquestes inspeccions	sí	no	sí	sí
Hi ha els mecanismes adequats per a evitar l'emmagatzematge d'opinions	sí	no	sí	sí
Id. de dades envellides	sí	no	sí	sí
Hi ha multes per errors	pendent de decisió	no	sí	sí
Es poden exigir responsabilitats	pendent de decisió	sí	sí	sí

Lleis sobre informàtica i privacitat al 1976

(extret de D.E. Avison i T. Crowe, «Computers and Privacy», Computer Bulletin, maig 1976)

substrat tècnic essencial és donat per l'abaratiment i augment de potència i capacitat dels ordinadors i llur perifèria, i per la possibilitat de la «integració» de la informació: es parla (i se'n realitzen) de Sistemes Integrats de Decisió, Teleprocés, Bases de Dades, etc.. El desafiament informàtic ha estat llançat.

El 1974, en un informe de la Comissió dels Drets de l'Home de l'ONU sobre el progrés científic i tècnic es constata que «el recurs de l'ordinador per a agregar dades relatives als individus pot entrar en contradicció amb el dret de la vida privada, en ser possible l'acumulació de moltes més dades de l'individu i la difusió d'aquestes informacions a un nombre de persones molt superior al previst pel mateix individu.»

Una bona part dels països occidentals es disposaren a legislar sobre la matèria. La taula adjunta reflecteix l'estat de la qüestió l'any 76 i les diferents aproximacions jurídiques del moment. Encara que no fos la intenció d'alguns països, aquestes legislacions segueixen en general el criteri dictat pel Consell d'Europa l'any 75: es recomana «la notificació pública de l'existència, de la naturalesa i dels objectius dels dossiers personals; el dret dels individus a tenir accés a llurs dossiers i d'impugnar tota informació inexacta o inapropiada; la necessitat d'eliminar dels dossiers tota informació envellida i d'assenyalar el fet que una informació hagi estat comunicada a un utilitzador secundari».

Avui, a tots els països d'Europa Occidental (excepte Espanya), EUA i Canadà hi ha algun cos legal que tracta la informàtica i la privacitat. Es fa difícil aquí donar una visió crítica d'aquests aparells legals. Citarem una observació deguda a S. Rodotà, extreta d'una ponència al Congrés «La informàtica jurídica al servei del país» (Roma, 1978): «Més enllà de les òbvies i profundes diferències entre les legislacions existents és possible d'individualitzar una tendència general continua: s'intenta assegurar un màxim d'opacitat a les informacions personals que poden generar pràctiques discriminatòries, mentre que, en canvi, s'atribueix una transparència creixent a les informacions de tipus socio-econòmic que porten a les decisions d'àmbit col·lectiu». A la base d'aquesta diferenciació d'informacions i de qui s'apropia de les de tipus personal —i les utilitza— es troba una pista important del que ens pot reservar el futur immediat.

2. Què es pot preveure

Una primera aproximació a aquest futur immediat pot fer-se tot i contemplant l'avenç tecnològic relacionat. Si hom dona una ullada a la recerca informàtica del moment als EUA apreciarà una enorme dedicació de recursos en el camp de les xarxes d'ordinadors, tant sobre l'instrumental progressivament ultra-abaratit (essencial per a poder parlar de xarxes), com sobre el «software» de comunicacions. La normalització és a punt de ser un fet i el que s'ha anomenat «intel·ligència distribuïda» (terme davant del qual hom no pot fer més que tremolar) serà una realitat ben aviat.

Si als anys 70 s'havia aconseguit tècnicament la integració de la informació a nivell local, a la dècada present es podran realitzar integracions a nivell regional i nacional. I més que tot això, els documents de l'International Bureau for Informatics (lligat a la UNESCO) parlen sovint del «flux transnacional de dades», com a problema de privacitat desprotegida a gran escala i d'una nova diferenciació que apareix: els països rics i els països pobres en matèria de dades i informació. En aquest nivell de coses, no són casals les ferotges pugnes que ara es produeixen als EUA entre la Bell i la IBM en la lluita per l'hegemonia sobre els satèl·lits de comunicacions: és en joc un dels negocis més fabulosos del segle. La defensa de la intimitat es plantejarà doncs, a diversos nivells. Caldrà que el nostre ciutadà mitjà, ara enrabiat amb l'arrogant escassetat de l'ordinador de la Companyia Telefònica, reservi energies per a tot el seguit de monstres processadors d'informació que ens vénen darrera: municipi, estat, multinacional...

Així, doncs, des d'un punt de vista de l'evolució de la tecnologia, el perill potencial de la màquina enregistradora de tots els nostres moviments existeix ja i va en camí d'augment. Però per a poder apreciar l'abast real d'aquest perill cal

situar aquesta tecnologia en el marc dels interessos de qui la domina i la controla; cal bandejar en definitiva tot planteig «neutralista», com dèiem a l'inici d'aquest article.

Les democràcies occidentals són encara perfectament capaces de cantar el progrés al qual ens condueixen amb la mateixa veu amb què Victor Hugo ho feia al que ell imaginava: «(el vaixell va) a l'abundància, a la serenitat, a la joia, a l'home feliç...». Tanmateix, amb la profunda crisi econòmica en què es troben, amb l'atur creixent, la inflació i la destrucció del medi ambient de l'entorn, amb una sèrie d'insolents països del tercer món que posen en dubte el sentit d'aquell progrés, hi ha un fantasma que les recorre suggerint que aquell vaixell potser té el rumb equivocat. Contra la crisi de confiança es parla de «l'imperi de la llei», del binomi «llibertat-seguretat», etc... En les circumstàncies crítiques actuals, i les que vindran, el famós binomi es decantarà molt probablement cap al retallament de les llibertats, tot i justificant aquesta mancança progressiva en funció de la vetlla sagrada de la seguretat i l'autoritat. I quan el cos social s'impregna d'aquest argument la llibertat és en perill, si no és que ja ha deixat d'existir.

Observem per exemple el que passa ja ara al «model» de democràcia a Europa: Alemanya. En aquest país, encara que la crisi econòmica no assoleix el nivell més dramàtic d'altres països, el que es dona especialment és una mística social de combat contra el dimoni, en aquest cas el terrorisme. En funció d'aquesta croada es desencadenen processos inquisitorials generalitzats. A Alemanya, mentre un aparell legal «protegeix» l'individu contra les incursions de l'ordinador a llur intimitat, es dona el paradigma de la més avançada informàtica de control policial. La seu central del Bundeskriminalamt (BKA) emmagatzema 4 milions de dossiers personals, 3 milions i mig de fotografies sobre les quals l'ordinador mesura dades identificatòries noves (com la distància immudicable de la pupil·la a la punta del nas), 3 milions d'impresions digitals, etc. Manté un banc de veus, 2 mil terminals i les tècniques de reconeixement més avançades. El més sorprenent, però, és la multitud d'accésos possibles. Per exemple, quan un funcionari d'un aeroport escriu «Müller» i una data de naixement, obté immediatament una sèrie d'indormacions sobre la vida i miracles de tots els Müller nascuts aquell dia i amb l'aspecte físic resumit pel funcionari. O bé si escriu una adreça, l'ordinador li presenta els objectes sospitosos (per exemple, automòbils robats) que s'han trobat en aquell lloc. Horst Herold, socialdemòcrata alemany director del BKA, confessava a un periodista: «Un cop eliminats els errors humans es podrà controlar perfectament la criminalitat; potser podrem arribar a dir: de l'ordinador a la presó». El problema és que la criminalitat és un concepte molt relatiu...

3. Defensa contra l'atac

Tant per la sofisticació de les eines com per la situació polític-econòmica previsible, es fan imprescindibles les accions que s'oposin a una possible utilització de la informàtica contra la llibertat i per tant, contra l'home. Accions de defensa, accions inscrites en un àmbit expressament realista (i per tant discutible): el de la resistència i el replegament, el de la defensa —apassionada sempre— de les llibertats, com a front innegociable en el qual acumular moltes de les energies possibles, a l'aguait de temps millors.

El dret a la intimitat que avui es reivindica s'arrela a la burgesia i al seu aflorament històric. No és pas un dret «natural» de l'home. A la edat mitjana, per exemple, només uns pocs gaudien d'aquest privilegi i ningú no hagués pensat a reivindicar-lo. És la burgesia, emergent gràcies a les transformacions socio-econòmiques de la revolució industrial, qui el reclama com a dret propi (i el regula legalment de forma molt semblant al dret de la propietat).

En base a l'anterior consideració algú podrà plantejar l'abolició de la intimitat individual. Aquest simplisme no és nou i tot sovint es presenta entre ultra-ortodoxos (per citar un exemple informàtic: l'endarreriment de la indústria informàtica soviètica és donat en bona part per les valoracions que es van fer al començament de l'ordinador com a «instrument burges»). Encara que es pugui imaginar

una societat lliure i humana sense el valor de la privacitat, avui una transparència de comportaments és el millor regal que podria fer-se al poder establert. Davant la fam creixent d'un Estat devorador de dades no hi ha altra actitud que la defensa de la vida privada.

Les legislacions occidentals suava esmentades pretenen garantir la possibilitat de l'individu a comprovar els dossiers que l'afecten i el seu bon ús. Tanmateix, el primer que cal posar en dubte és el fet mateix de la cessió de les informacions per al muntatge dels dossiers. No n'hi ha prou amb garantir la precisió i el bon ús de les dades, es tracta d'antuvi de discutir la seva provisió. Pot haver-hi tipus de dades amb les quals l'Estat pot perjudicar un individu o un grup, mentre que d'altres poden objectivament dedicar-se a un millor planejament econòmic, per exemple. Cal avaluar el contingut de cada dada que el ciutadà aporta, i esbrinar no sols la utilitat que l'Estat explicita sinó també les utilitats a les quals poden conduir agregacions ulteriors.

D'altra banda, admès un paper de l'Estat com a col·lector de dades en profit de la comunitat i no en contra seva, cal exigir-li l'exposició pública de molts dels seus dossiers, especialment els de tipus econòmic. Que quedin a l'accés de tothom els registres fiscals; que les organitzacions sindicals coneguin els balanços de les empreses; que els organismes públics exposin llurs comptabilitats, etc. Si es bandeja l'obscuritat de l'Estat, «el més fred de tots els monstres freds» (Nietzsche), i si és capaç d'aguantar-ho, heus ací com la informàtica, amb el mateix material amb el qual pot ser un agent perillós contra l'individu, esdevé una poderosa eina contra el robatori, el frau, la corrupció..., en favor de tota la comunitat, en definitiva.

Aparells legals de garantia i bon ús dels dossiers; anàlisi i avaluació del contingut de les dades i el seu perill potencial; exigència d'un Estat transparent... Aquestes són algunes de les accions a emprendre en favor del respecte a la intimitat.

Ara bé, a la civilització en què ens trobem, la complexitat de molts temes deixa l'individu absolutament indefens i la seva ignorància és la millor eina per a controlar-lo. Pensem per exemple en l'energia nuclear i observem com es fa difícil, per manca general de coneixements, esclarir amb rigor i objectivitat l'abast complet del problema. El mateix succeeix amb la informàtica. Hom pot imaginar-se l'embolic que pot representar per al ciutadà mitjà tot això dels dossiers personals, del perill potencial de les dades, etc., i com fàcil en resulta la manipulació oficial. Segons un recull presentat per P. Lemoine a la Comissió «Informàtica i Llibertats» del Ministeri francès d'Indústria, només un 26 % dels francesos saben de l'amenaça dels arxius informàtics a la vida privada (un 33 % dels suecs en enquesta similar). No és casual que el mite de l'ordinador poderós, omnipotent i inefable sigui alimentat sovint per la propaganda.

Les accions en defensa de la vida privada i en contra d'una anòmala utilització de la informàtica només es podran

garantir mitjançant organismes de tipus col·lectius. En aquest senti, la responsabilitat dels estaments professionals involucrats es fa palesa. Contra l'obscurantisme degut a l'especialització, els compartiments estancs i la divisió del treball, ha de jugar un paper essencial l'argument rigorós que ha de venir dels mateixos especialistes. La garantia de la defensa individual contra l'ús arbitrari dels arxius és el control col·lectiu, basat en plataformes on els diferents estaments socials s'integrin, capaces d'oposar l'examen profund i lúcid contra tot intent devorador d'informació.

4. Conclusió

Emmarcat el problema en el seu context polític i social, hem exposat el nostre convenciment que als anys vinents les llibertats individuals es podran veure cada cop més amenaçades per un ús antihumà de l'ordinador. La defensa contra aquesta agressió, on els professionals de la informàtica poden jugar un paper remarcable, serà un escenari més de la lluita per la llibertat.

Hölderlin, en el seu «Himne a la llibertat», diu:

«¿Podria un gegant mutilar la meua àguila?
¿O un déu tòrcer els meus ratjos orgullosos?
¿Podria el decret d'un tirà fer retrocedir el mar?
¿O deturar l'itinerari de les estrelles?
Mai marcit pels ídols que ell mateix ha inventat,
fidel a la immutable aliança que ha establert,
fidel a les santes lleis de l'amor,
l'univers viu lliure la seva vida sagrada».

Xavier Berenguer

